ΙΩΑΚΕΙΜ ΙΒΗΡΙΤΟΥ
ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΑΘΩΝΙΑΔΟΣ

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

1931-1932

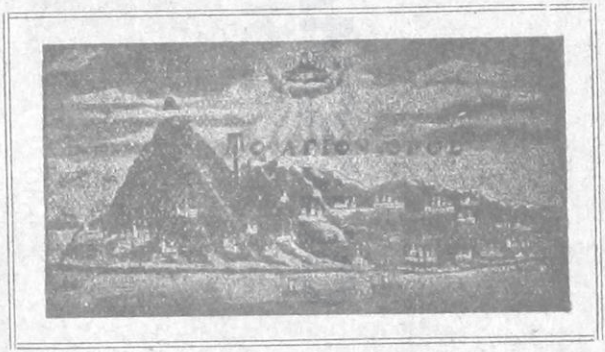

ΕΝ ΚΑΡΥΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ Ι. ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ
ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΘΩ
1932

703

ΙΩΑΚΕΙΜ ΙΒΗΡΙΤΟΥ
ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΑΘΩΝΙΑΔΟΣ

Α. Α. 5/95
Τ. β

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

1931-1932

174
Β.10

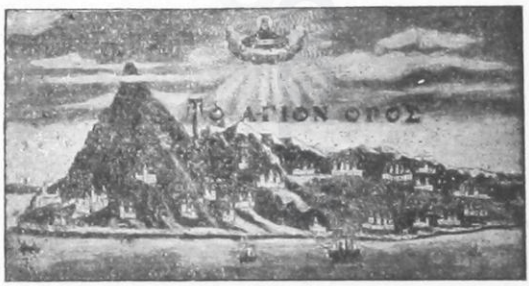

ΕΝ ΚΑΡΥΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ Ι. ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ
ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΘΩ
1932

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΤΟΙΣ ΕΜΟΙΣ ΦΙΛΟΙΣ ΜΑΘΗΤΑΙΣ

ΤΗΣ ΑΘΩΝΙΑΔΟΣ

1931 - 1932

ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

Ο ΣΧΟΛΑΡΧΗΣ

SISMANOGLIO

ΛΟΓΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ
1931 - 1932

Σεβαστὴ Ἱερὰ Κοινότης,
Κύριε Διοικητά,
Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,
ἀγαπητοί μου μαθηταί,

Εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Θεοῦ, ὅστις κατηξίωσεν ἡμᾶς, ἵνα φθάσωμεν εἰς τὴν εὔσημον ταύτην ἡμέραν, τοῦ ἑορτασμοῦ καὶ τῆς πανηγύρεως τῶν Γραμμάτων. Ἡ ἡμέρα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, εἶνε ἡμέρα τοῦ ἑορτασμοῦ, τῆς θύραθεν καὶ τῆς ἔσω σοφίας· ὁ δὲ μεταχριστιανικὸς κόσμος, τὸν ὁποῖον ἐκπροσωποῦσιν ἐν προκειμένῳ οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι, πανηγυρίζει τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναδέλφωσιν τῶν Γραμμάτων τοῦ προχριστιανικοῦ κόσμου καὶ τῶν Γραμμάτων τοῦ μεταχριστιανικοῦ κόσμου. Γράμματα δὲ καὶ σοφίαν, ὅταν λέγομεν, ἐννοοῦμεν ἐκείνην τὴν σοφίαν, περὶ τῆς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία διδάσκει, «ὅτι κρεῖσσον αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι, ἢ χρυσίου καὶ ἀργυρίου θησαυρούς». (*) Ἐννοοῦμεν τὴν σοφίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία εἶνε «τιμιωτέρα λίθων πολυτελῶν» καὶ τῆς ὁποίας «πᾶν τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς» τὴν σοφίαν, τοῦ κάλλους τῆς ὁποίας ἐρασταὶ ἐγένοντο οἱ σήμερον ἑορταζόμενοι Τρεῖς μέγιστοι Ἱεράρχαι. Σοφίαν, τέλος ἥτις «ὁδηγήσει ἡμᾶς ἐν γνώσει καὶ φυλάξει ἡμᾶς ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆς». Αὐτὴν τὴν σοφίαν ἐννοοῦμεν, διότι αὐτὴν τὴν σοφίαν ἐπόθησαν, οἱ φωστῆρες οἱ ὑπέρλαμπροι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴν τὴν σοφίαν ἐπεθύμησαν, οἱ ἄνδρες οἱ ἱεροί, οἱ ἐν γῇ οὐ-

(*) Σοφ. Σολ. κεφ. ι'.

ρανόφρονες, ἀκούοντες τῆς Ἐκκλησίας ὑψηλῷ τῷ κηρύγματι βοώσης, «ἐπιθυμήσατε τοιγαροῦν, ὦ ἄνδρες, σοφίαν, καὶ ποθήσατε, καὶ παιδευθήσεσθε». (*)Διότι πᾶσα ἄλλη σοφία, εἶνε σοφία ἀνθρωπίνη, ἀσταθὴς τουτέστι καὶ ῥέουσα, «λογισμοὶ γὰρ θνητῶν δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν».

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη σοφία, ὡς μὴ προερχομένη ἐκ τῆς πηγῆς τῆς θείας ἀποκαλύψεως, στερεῖται τοῦ θείου χαρακτῆρος, ὡς μὴ ἐλλαμπομένη δὲ ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς θείας χάριτος, δὲν φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν σφραγῖδα τοῦ θείου κύρους, ἐν τούτοις, οἱ Πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, ἀπέδωκαν εἰς τὴν θύραθεν σοφίαν, προπαιδευτικὸν χαρακτῆρα, καὶ ἐθεώρησαν αὐτὴν, «ὡς προτέλεσιν» εἰς τὸν Χριστιανισμόν, καὶ κλεῖδα διὰ τὴν κατανόησιν τῶν μεγάλων καὶ ἀπαρατρέπτων ἀληθειῶν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

Πολλοί, ἔχοντες διάφορον γνώμην, θέλουσιν ἕνεκα τῆς τοιαύτης ὑποδεεστέρας ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, νὰ ἀποδίδωσι κακὴν σημασίαν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἠθικοθρησκευτικὴν κατάστασιν τοῦ τότε κόσμου· ἀποβλέπουσι δὲ εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ζωήν, ὡς πρὸς ζωὴν ἄθρησκον καὶ ἠθικῶς παραλελυμένην. Οἱ τοιοῦτοι, τοὺς ὁποίους Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀποκαλεῖ «σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους» (**) ἐξετάζουσι τὴν μίαν μόνον ὄψιν τοῦ πράγματος. Διὸ ἔκρινα καλόν, κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῶν Γραμμάτων, νὰ ἀσχοληθῶ σήμερον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

***

Ἡ ἀρχαία φιλοσοφία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων δημιουργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς ἐξερευνητικῆς

(*) Σοφ. Σολ. κεφ. δ'.
(**) Γρηγ. Θεολ. Ἐπιταφ. εἰς Μ. Βασιλ.

διανοίας, ἐχρησίμευσεν διὰ τὸν Χριστιανισμόν, ὡς ἡ προγυμναστικὴ Σχολή. Οἱ δὲ Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πολὺ ταχέως κατενόησαν τὴν ἐσωτερικὴν συγγένειαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἀνεγνώρισαν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὑψώθη εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ ὡς ποιητοῦ τοῦ κόσμου, καὶ ὡς τοῦ ἄκρου Ἀγαθοῦ. Διὰ τοῦτο τινὲς τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἔφθασαν μέχρι τοῦ νὰ ὀνομάσωσι τὸν Πυθαγόραν, τὸν Σωκράτην, τὸν Ἀναξαγόραν, χριστιανοὺς πρὸ Χριστοῦ. (*) Ἄλλοι δὲ Πατέρες κατέβαλον προσπαθείας, ὅπως μορφώσωσι καὶ παιδεύσωσι τοὺς μαθητάς των εἰς τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

Τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πνεῦμα ὑψώθη καὶ ἔφθασε μέχρις ἐκείνου τοῦ σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ φθάσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· πέραν ἐκείνου δὲν ἦτο δυνατόν, ἀφ' ἑαυτοῦ του, νὰ ὑψωθῇ· εἶχεν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως τῆς θείας χάριτος· ἔλαμπε μὲν καὶ ἠκτινοβόλει μεταρσιούμενον καὶ μετεωριζόμενον εἰς ὑπερκοσμίους σφαίρας, ἐν τούτοις διὰ τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν μεγάλων ἀληθειῶν τῆς πίστεως, καὶ τὴν διατύπωσιν τῶν δογμάτων, ἦτο ἀνεπαρκὴς ἡ ἀνθρωπίνη σοφία.

Ἡ φιλοσοφία ἀνέλυε μὲν καὶ ἀνέπτυσσε τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀνάλυσις περιωρίζετο μόνον ἐντὸς τοῦ πλαισίου ἀποκλειστικῶς τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, καὶ εἶχε χαρακτῆρα καθαρῶς παιδαγωγικόν. Διὰ νὰ λάβῃ τὸ κῦρος τῆς ἀπαρατρέπτου καὶ ἀπαραχαράκτου σοφίας, ἔπρεπε νὰ εἶνε περιερραντισμένη, μὲ τὰς ψεκάδας τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Πολλοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διδάσκουσιν, ὅτι ἡ ἀρχαία σοφία, καταυγαζομένη ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ θείου Λόγου, (**) εἶχε χαρακτῆρα παιδαγωγικόν, διεπαιδαγώγει δηλονότι καὶ πα-

(*) Ἰουστῖνος φιλοσοφ. Διαλ. πρὸς Τρύφωνα.
(**) Κλημ. Ἀλεξ. Στρωμ.—Ἰουστ. φιλοσοφ. πρὸς Τρύφωνα.

ρεσκεύαζε τὰ πνεύματα, πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ ἐρχομένου Σωτῆρος καὶ Λυτρωτοῦ. Οὕτως ὁ μὲν Μέγας Βασίλειος παραινεῖ τοὺς νέους, νὰ δίδωσι μεγάλην προσοχὴν καὶ σημασίαν, εἰς ὅσα περὶ ἀρετῆς ἔγραψαν οἱ ἀρχαῖοι «πολλά, λέγει, ποιηταῖς, πολλὰ δὲ συγγραφεῦσι, πολλῷ δ' ἔτι πλείω φιλοσόφοις ἀνδράσιν ὕμνηται». (*) Ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἀπὸ ὅλους, λέγει, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι εἰς τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν χριστιανῶν, δὲν συντείνει μόνον ἡ χριστιανικὴ μόρφωσις ἀλλὰ καὶ ἡ ἔξωθεν «τὴν ὁποίαν, λέγει, πολλοὶ διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλεράν, καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν». (**) Ἀλλὰ τοὺς τοιούτους ἀποκαλεῖ ὁ θεῖος Πατὴρ «σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους» (***) ἐπομένως δὲν πρέπει, λέγει, νὰ θέτωμεν ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τὴν ἔξωθεν σοφίαν, καὶ ἐπάγεται «οὔκ οὖν ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν». Ἡ θεία λοιπὸν πρόνοια, κατὰ τοιοῦτον τρόπον ᾠκονόμησε τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ κόσμου ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ὥστε ἡ ἀνθρωπότης, νὰ φθάσῃ διὰ διαφόρων βαθμίδων εἰς τὸ κατὰ τὰς αἰωνίους αὐτῆς βουλάς, προωρισμένον πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Ἐξ ὅλων τῶν λαῶν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς κατεῖχε τὰς θεμελειώδεις βάσεις τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ὅλου ἔργου, καὶ ἦτο ὁ θεματοφύλαξ τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οἱ προφῆται δὲ ἐξ ἄλλου διὰ ζώσης διδασκαλίας, καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ὡς τὸ ἔγγραπτον Ἱερὸν μνημεῖον τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ἀπετέλουν τὴν Ἱερὰν πυξίδα, ἐξ ἧς ἐξεπορεύοντο, αἱ περὶ ὑπάρξεως ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἰδέαι καὶ ἐζωογονεῖτο ἡ περὶ μελλούσης ζωῆς ἔννοια. Ὅπως δὲ βραδύτερον αἱ Ἀθῆναι ἀπέβησαν τὸ ἐργαστήριον τῆς ἐρεύνης τῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν μεγάλων τῆς διανοήσεως ζητημάτων, τοιουτοτρόπως πρότερον ἡ Αἴγυπτος ἐθεωρεῖτο τὸ διεθνές, οὕτως εἰπεῖν, διδασκαλεῖον,

(*) Μ. Βασιλ. Παραινετικ.
(**) Γρηγ. Θεολ. Ἐπιταφ. Μ. Βασιλ.
(***) αὐτόθι.

εἰς τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ φοιτήσῃ πᾶς ὅστις ἤθελε νὰ ἀποκτήσῃ ἀνωτέραν πνευματικὴν καὶ μάλιστα θρησκευτικὴν μόρφωσιν καὶ παιδείαν. Ἐκεῖ λοιπὸν ὁ Σόλων καὶ ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ἐκεῖ ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Πλάτων, ἐκεῖ ὁ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Εὔδοξος, ἐκεῖ εἰς τὴν Αἴγυπτον μετέβαινον καὶ ἐγίνοντο μαθηταὶ τῶν Αἰγυπτίων διδασκάλων, καὶ ἐκεῖθεν ἤντλουν τὴν ἐγκατεσπαρμένην σοφίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἐκεῖθεν μετέφερον αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἀνεκαμίνευον εἰς τὸ χωνευτήριον τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας καὶ ἀνεπαρῆγον αὐτὴν ὡς προϊὸν Ἑλληνικῆς διανοήσεως. (*) Χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς τοιαύτης σχέσεως καὶ ἀλληλεπιδράσεως τῆς Αἰγυπτιακῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἰδίᾳ μεταξὺ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Φίλωνος εἶνε τὸ φερόμενον, ἢ ὁ Πλάτων Φιλωνίζει, ἢ ὁ Φίλων Πλατωνίζει. Διὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἐπίδρασιν τῆς ἑτέρας πρὸς τὴν ἑτέραν φιλοσοφίαν, λέγεται ἐπίσης «τί ἐστι Πλάτων, ἢ Μωσῆς Ἀττικίζων;» Τῆς τοιαύτης λοιπὸν φιλοσοφίας ἐκδήλωσις, ἦτο ἡ βαθεῖα πρὸς τοὺς Θεοὺς εὐσέβεια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· μυρία ὅσα παραδείγματα μαρτυροῦσι περὶ τούτου· τοῦτο μαρ-

(*) Κλημ. Ἀλεξανδ. Παιδ.—Στρωμ. «Ἀλλ' εἰ καὶ μὴ καταλαμβάνει ἡ ἑλλ. φιλοσοφία τὸ μέγεθος τῆς ἀληθείας, ἔτι δὲ καὶ ἐξασθενεῖ πράττειν Κυριακὰς ἐντολάς· ἀλλ' οὖν γε, προκατασκευάζει τὴν ὁδὸν τῇ βασιλικωτάτῃ διδασκαλίᾳ, ἀμηγέπη σοφρωνίζουσα καὶ τὸ ἦθος προτυποῦσα καὶ προστύφουσα εἰς παραδοχὴν τῆς ἀληθείας (Στρωμ. Α' 16, 336) Ἑλλ. Λογοτεχ. Christ Βιβλ. Μαρασλῆ.—Ὁ Christ εἰς τὴν κρίσιν του περὶ Κλημ. Ἀλεξ. λέγει τὰ ἑξῆς «ἡ διὰ τῶν συγγραφῶν τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξ. ἀναπτυσσομένη κεφαλαιώδης γνώμη εἶναι, ἡ καὶ πρότερον ἐξενεχθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Τιμαίῳ σ. 22. ὅτι δηλαδὴ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ὅλη ἐπιστήμη τῶν Ἑλλήνων εἶναι νεωτέρα τῆς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ ὅτι τὰ ἄριστα τῶν διδαγμάτων αὐτῶν, παρέλαβον οἱ Ἕλληνες παρὰ τῶν Ἰδουδαίων'»

Τοῦ προφήτου θαυμάσαι· πεντακύκλῳ γὰρ ἐχρήσατο ἐπαναφορᾷ ἐν παντὶ τοῖς πᾶσιν ἅπασι τὴν μακαρίαν ζωὴν ἐπισημηνάμενος ἡρωϊκοῖς· πάντα γὰρ σχεδὸν ἡρωϊκοῖς συνεγράψατο ἔπεσι, πλὴν τοῦ ρια'. ψαλμοῦ, ὃν φησιν Ἱερώνυμος Σαπφικοῖς ἔπεσι γεγράφθαι· Ὅθεν δῆλον μηδὲν σχεδὸν τῶν τοιούτων τοῖς Ἕλλησιν ἐξευρεῖσθαι, ἀλλὰ παρὰ τῶν Ἑβραίων κλέψαντες ἰδιοποιήσαντο· Καὶ πρὸ τοῦ Δαυὶδ δέ, πολλῷ πρότερον Μωϋσῆς τὴν «ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται» ᾠδὴν ἐν τῇ ἐξόδῳ, καὶ τὸ «πρόσεχε οὐρανὲ καὶ λαλήσω» ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, ἡρωϊκοῖς συνεγράψατο ἔπεσι»—Ἀθήλου σημείωσις». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐκ τῶν ἀποσημειώσεων τοῦ Μαξίμου Μαργουνίου εἰς τὸν ψαλ. 95.

τυρεῖ τὸ παράδειγμα φέρ' εἰπεῖν, τοῦ Περικλέους, ὅσ ις, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν λαόν, προσηύχετο πρότερον καὶ ἔπειτα ἀνήρχετο τὸ βῆμα «ἀεὶ πρὸς τὸ βῆμα βαδίζων ηὔχετο τοῖς Θεοῖς μηδὲ ρῆμα μηδὲν ἐκπεσεῖν ἄκοντος αὐτοῦ πρὸς τὴν προκειμένην χρείαν ἀνάρμοστον». (*) Τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας ἐκδήλωσις ἦτο ἡ πεποίθησις τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν θείαν δίκην, ὥστε νὰ πρεσβεύωσιν ὅτι ἡ κακία τιμωρεῖται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἔστω καὶ ἀργά· διὰ τοῦτο ἔλεγον «ὀψὲ μύλοι ἀλέουσι θεῶν, ἀλέουσι δὲ λεπτά». (**) Ἐπὶ τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας στηρίζεται ἡ δι' ὅλης τῆς ἱστορίας του διήκουσα δοξασία τοῦ Ἡροδότου, ὅτι ὁ Θεὸς διέπει τὰς τύτῶν λαῶν. Αὐτὸ τοῦτο σημαίνει ὅταν ὁ Ἰσοκράτης διακηρύττῃ, ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ μὴ προσευχόμενος «οὐδεὶς ἐστὶν—λέγει—ὅς οὐκ ἂν εὔξαιτο». (***) Ὑπ' αὐτῆς ἐμφορούμενος ὁ Δημοσθένης, ὁσάκις ἀνέρχεται τὸ βῆμα «εὔχεται τοῖς θεοῖς πᾶσι καὶ πάσαις». (*'**) Τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας ἀπαύγασμα εἶνε ἡ περίσεμνος ἱεροτελεστία τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζει ὁ ἀθάνατος Ἐπιτάφιος τοῦ Μεγάλου Περικλέους. Τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας εἶνε ἡ εὐπείθεια καὶ ἡ πειθαρχία εἰς τοὺς νόμους, ὁ ἔρως καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ σωφροσύνη, ἡ εὐτυχία καὶ ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ μεγαλοψυχία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φιλοστοργία. Ταύτης προϊόντα εἶνε οἱ εὔχυμοι καὶ ἀγλαόμορφοι καρποί, ἡ φιλοτιμία περὶ τὰ μεγάλα καὶ ἔνδοξα, ἡ ἀφοβία περὶ τὸν θάνατον, ἡ πίστις πρὸς τοὺς φίλους, ἡ μεγαλοφροσύνη πρὸς τοὺς ἡττημένους, ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὴν ἀρετήν, ἡ ἄμιλλα πρὸς τὴν δόξαν. Τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ ἀφθάστου καὶ ἀνυπερβλήτου κάλλους μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Τοῦτο τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἀθανάτου πνεύματος καὶ τῆς διανοίας τῶν ἀρχαίων Ἑλ-

(*) Πλουταρ. Περικλ.
(*') Ζην. 4,11 (Ἠθικ. Ἀρχ. Ἑλλ. Σμιθ. Βιβλ. Μαρασλῆ)
(**) Ἰσοκρ. περὶ Ἀντιδ.
(***) Δημοσθ. περὶ Στεφ.

λήνων. Τοῦτο οἱ Παρθενῶνες καὶ τὰ Θησεῖα, τοῦτο οἱ Φειδίαι καὶ οἱ Πραξιτέλεις. Τοῦτο τὸ ἐκθαμβοῦν κάλλος καὶ τὸ ἐπιβλητικὸν μεγαλεῖον τοῦ Αἰσχύλου. Τοῦτο ἡ ἐπανθοῦσα καὶ γοητεύουσα χάρις τοῦ Σοφοκλέους καὶ ἡ καταπλήσσουσα τραγικότης τοῦ Εὐριπίδου. Ἀλλὰ τί ἄλλο μαρτυροῦσι τὰ ὑπὸ τῶν Μεγάλων Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας προβαλλόμενα ἡμῖν πρὸς μίμησιν ὑποδείγματα; Τί, τό, οὐ μόνον ἐπιεικές ἀλλ' ἅμα καὶ ἐνεργητικὸν τοῦ Περικλέους πρὸς τὸν λοιδοροῦντα αὐτὸν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ εἶτα ὑπὸ φωτὶ παραπεμπόμενον ἐκεῖνον; (*) Τί τὸ ἥμερον καὶ συγγνωμονικὸν τοῦ Εὐκλείδου, πρὸς τὸν θάνατον κατ' αὐτοῦ ἐπομόσαντα; (**) Τί τὸ πρᾷον καὶ ἀόργητον πρὸς τὸν τύπτοντα τοῦ Σωκράτους; Ἄλλο τι, ἢ τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ τὸ ἐγκρατὲς καὶ σῶφρον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου πρὸς τὰς ἐξαισίου κάλλους θυγατέρας τοῦ Δαρείου, τὰς ὁποίας οὐδὲ προσιδεῖν ἠξίωσε, λέγει, ὁ Μέγας Βασίλειος; (***) Τί ἄλλο μαρτυροῦσι τὰ παραδείγματα ταῦτα τῆς θύραθεν σοφίας, λέγει ὁ μέγας οὐρανοφάντωρ, εἰμὴ ὅτι εἶνε ἀδελφὰ πρὸς τὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου παραγγέλματα; Ἀλλὰ πρὸς ποῖον παράδειγμα ἐκ τῶν ἡμετέρων δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν τὸ ὑπὸ τοῦ εὐσεβεστάτου Πλουτάρχου, ἀπίστευτον φεῦ! διὰ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν ὅτι εἰς τὴν Κίον τοιαύτη χρηστότης ἠθῶν ἐπολιτεύετο, ὥστε «τὸ μήτε μοιχείαν, μήτε φθορὰν ἀνέγγυον ἀπὸ ἐτῶν ἑπτακοσίων μνημονεύεσθαι»! (****)

Ἡ θρησκεία λοιπὸν καὶ ἡ παιδεία, ἡ θεία δηλονότι καὶ ἡ ἀνθρωπίνη σοφία, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἐκ παραλλήλου καὶ ἐναρμονίως ὁδεύοντα, κατειργάζοντο καὶ προπαρεσκεύαζον τὰ μεγάλα ἐκεῖνα πνεύματα, τῶν Μεγάλων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα ἔμελλον, διὰ τῆς θεσπεσίας γλώσσης τοῦ Πλάτωνος, νὰ μετα-

(*) Μ. Βασιλ. Παραινετ.
(**) αὐτόθι.
(***) αὐτόθι.
(****) Πλουταρ. Γυναικῶν ἀρεταί.

στοιχειώσωσι τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἔσω σοφίαν καὶ νὰ ἐξισχύσωσι «καταλαβέσθαι τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος,» (*) τῶν δογμάτων τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ.

Ἄνευ τῆς τοιαύτης προπαρασκευῆς διὰ τῆς θύραθεν σοφίας οὔτε Ὠριγένεις θὰ ἀνεδεικνύοντο, οὔτε Ἀθανάσιοι θὰ ἐνεφανίζοντο, οὔτε Κύριλλοι θὰ ἐδημιουργοῦντο, οὔτε Βασίλειοι, οὔτε Γρηγόριοι, οὔτε Χρυσόστομοι θὰ ἀνεφαίνοντο εἰς τὸ στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τοῦτο σήμερον ἡ χορεία τῶν Μεγάλων Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, προεξαρχόντων τῶν Τριῶν Μεγίστων Ἱεραρχῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν μεγάλων τῆς Τριάδος προμάχων καὶ τῆς πίστεως ὑπερασπιστῶν, καλοῦσιν εἰς ἑστίασιν πανηγυρικὴν τὴν ἔξωθεν σεμνὴν Πλειάδα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Ἀναξαγόρου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν ἱεροφαντῶν τούτων τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἐξόχων καλλιτεχνῶν τῶν ἀθανάτων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς διανοίας. Διὰ τοῦτο βλέπομεν αὐτοὺς σήμερον νοερῶς παριστα-
μένους εἰς τὴν πανηγυρικὴν τράπεζαν τῆς πνευματικῆς ταύτης πανδαισίας. Καὶ τὸν μὲν Ὅμηρον ὡμματωμένως εὐσεβοῦντα καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἀρχόμενον εἰς ἀμφότερα τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ ἔπη «Μῆνιν ἄειδε Θεὰ» εἰς τὸ ἕν, «ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα», εἰς τὸ ἄλλο· παράδειγμα μέγιστον εὐσεβείας εἰς μίμησιν. Τὸν Πυθαγόρα, ἔργα τοῦ Μ. Βασιλείου οἰκειοποιούμενον καὶ ἀσκητικοὺς κανόνας πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὑπαγορεύοντα καὶ τῆς μοναχικῆς πολιτείας σοφὰ παραγγέλματα προσυπογράφοντα».

«Μήδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι»
«πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν·»
«πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;» (**)

Τὸν Παρμενίδην βλέπομεν καταρρίπτοντα τὰ εἴδωλα τῆς

(*) Ἔφεσ, 3,18.
(**) Πυθαγ. Χρυσ. ἔπ.

πολυθεΐας καὶ ἐν μέσῳ τῶν θλασμάτων αὐτῶν ἱδρύοντα τὴν ἰδέαν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ.

«Εἷς Θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,»
«οὔτοι δέμας θνητοῖσιν ὁμοῖσι οὐδὲ νόημα,» (*)

Τὸν Πλάτωνα βλέπομεν θεολογοῦντα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον φιλοσοφοῦντα εἰς τὴν Μαγναύραν. Τὸν Μέγαν Βασίλειον ἑρμηνεύοντα τοὺς ὅρους τοῦ Πλάτωνος, καὶ τὸν χρυσοῦν τὴν γλῶσσαν Ἰωάννην εἰς τὴν Πνύκα τοῦ Ἱπποδρόμου περιδινοῦντα τὰ πλήθη διὰ τῆς καταπλησσούσης αὐτοῦ ρητορείας.

Ἰδοὺ ὁ ἑορτασμὸς τῶν ἓξω Γραμμάτων, μετὰ τῶν Γραμμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἰδοὺ πῶς συνεορτάζουσι σήμερον καὶ συμπανηγυρίζουσιν ὁμοῦ καὶ ἐπὶ τὸ αὐτό, οἱ ἔξω φιλόσοφοι, μὲ τοὺς σοφοὺς Πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, φίλοι ἀχώριστοι καὶ στενῶς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας συνδεδεμένοι, τὴν μὲν Θεολογίαν ἐξέμαθον εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, «ἤ γοῦν, τὸ Πανεπιστήμιον τῶν ἐθνικῶν», τὴν δὲ φιλοσοφίαν, τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν ἐδιδάχθησαν παρὰ τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, ἀπὸ τὸ ἓν εἴδει περιστερᾶς καὶ ἐν πυρίναις γλώσσαις τοὺς ἀσόφους σοφίζον καὶ τοὺς τεχνολόγους ἀλόγους ἐλέγχον Πανάγιον Πνεῦμα.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐφοίτων οἱ χριστιανοί, καὶ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐλιβανίζετο ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης· παλίρροια διδασκαλιῶν καὶ ἄμπωτις μαθημάτων· ἐναρμόνιος περιπλοκὴ φιλοσοφίας καὶ Χριστιανισμοῦ· ἀδρὸς διαστημονισμός, θείων δογμάτων καὶ Πλατωνικῶν θεωριῶν· εὔρυθμος προσαρμογὴ θεολογίας καὶ φιλοσοφίας· συμφωνία τοῦ Ἀγνώστου Θεοῦ, πρὸς τὰ κηρύγματα τοῦ Παύλου· ἦχος καθαρὸς ἑορταζόντων, καὶ χαρὰ ἀνεκλάλητος ἑορταζομένων. Ὁ «νοῦς» τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ ὁ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» τοῦ Θεολόγου συνήντησαν· ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος περιΐπταται πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἡ

(*) CHRIST Ἱστορ. Ἑλλ. Λογοτ. Βιβλ. Μαρασλῆ.

περιστερά, ἣν εἶδεν ὁ Ἰωάννης κυβιστεῖ ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον, καὶ δύο φωναὶ ἐναρμονίως περιηχοῦσι «καθεύδοντες διατελοῖτε ἄν, εἰ μή τινα ἄλλον ἐπιπέμψειεν ὁ Θεὸς κηδόμενος ὑμῶν» (*) ἡ μία· «οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ Ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα», (**) ἡ ἄλλη. Αἰθεροδίνητοι ἐντεύξεις καὶ νόων ὑπερκοσμίων ἄνοδοι, ἀνεγκαταλείπτων κόλπων πατρικῶν συγκαταβάσεις καὶ Λόγου μονογενοῦς κάθοδοι, θαυματουργίαι ξέναι καὶ παράδοξοι ἐν τῇ γῇ, ἀνερμηνεύτων μυστηρίων περιχωρεῖαι ἐν οὐρανῷ!

*
* *

Ἡ ἀρχαία λοιπὸν φιλοσοφία, ἡ ὁποία, ὡς ἔργον εἶχε, νὰ ἐξετάσῃ τὰ πρῶτα αἴτια τῶν ὄντων, καὶ νὰ ἐξερευνήσῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, πόθεν δῆλον ὅτι προέρχεται ὁ κόσμος οὗτος τὸν ὁποῖον βλέπομεν· ποῖος εἶνε ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ· πῶς συντηρεῖται· πῶς ζῇ, πῶς κινεῖται ποῖοι νόμοι τὸν διέπουσι· τί εἶνε ἀγαθόν, τί κακόν, κτλ. πάντα τὰ πορίσματα τῆς τοιαύτης μελέτης, εἶνε δημιούργημα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, καὶ ἀποτελοῦσι τὸ πάμφωτον ἐκεῖνο πεδίον τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀστειρεύτως καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς θὰ φωτίζῃ τὴν ἀνθρωπότητα ὅλην, διότι ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποτελοῦσι τοὺς δύο πόλους τῆς φιλοσοφίας, πέριξ τῶν ὁποίων θὰ στρέφεται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, καὶ πέραν τοῦ ὁποίου δὲν δύναται οὔτος νὰ προχωρήσῃ. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ ζητήματα, ἅτινα ἀπησχόλησαν ἀνέκαθεν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας ἦλθεν ὁ Χριστιανισμός, ὅστις τὰ ἔλυσεν ἁπλούστατα διὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως Θεολογίαν. (***) Καὶ ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν «σημεῖον» διὰ νὰ τὸ πιστεύσωσιν, οἱ δὲ ἕλληνες «σοφίαν» διὰ νὰ τὸ γνωρίσωσιν,

(*) Πλατ. Ἀπολογ.
(**) Ματθ. 3,17.
(***) Κλημ. Ἀλεξ. Στρωμ.

ἦλθον οἱ ἁλιεῖς καὶ ἀγράμματοι καὶ εἶπαν καὶ εἰς τοὺς δύο «ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστόν, Θεοῦ Δύναμιν καὶ Θεοῦ Σοφίαν». (*) Καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖον διὰ μὲν τοὺς ἰουδαίους ἀποτελεῖ «σκάνδαλον», διὰ δὲ τοὺς ἕλληνας «μωρίαν», ἰδοὺ ἡμεῖς τὸ κηρύττομεν «οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως». (**) Δὲν λαλοῦμεν πρὸς ὑμᾶς σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἡ ὁποία δὲν φέρει τὴν σφραγῖδα τοῦ θείου κύρους, «ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν». (***) Καὶ τοῦτον «Ὃν ὑμεῖς ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, Τοῦτον ἡμεῖς καταγγέλλομεν» (****) «ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ». «Οὗτος εἶνε ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς» καὶ «αὐτός ἐστιν ὁ διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα». (*****)

*
* *

Τοιουτοτρόπως λοιπόν, τὸ δρᾶμα τῆς ἐρεύνης καὶ τὸ θαῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, συνήντησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ ἔδωκαν δεξιὰς καὶ κατεφίλησαν· καὶ ἐκ τῆς συναντήσεως ταύτης, φιλοσοφίας καὶ Χριστιανισμοῦ, καὶ τῆς περιχωρείας τῆς θύραθεν καὶ τῆς ἔσω σοφίας, καὶ ἐκ τῆς ἀνακαμινεύσεως καὶ τῆς μεταστοιχειώσεως ἀμφοτέρων ἐν τῷ χωνευτηρίῳ τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, προέκυψαν τὰ ἀγλαόμορφα ἐκεῖνα πρόσωπα τῶν Μεγάλων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀνέθορον αἱ μεγάλαι καὶ πανέκλαμπροι φυσιογνωμίαι τῶν προμάχων τῆς πίστεως, καὶ διέλαμψαν οἱ φωστῆρες οἱ φεραυγεῖς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνέτειλαν εἰς τὸ στερέωμα οἱ ἀστέρες οἱ μεγάλοι οἱ ὑπέρλαμπροι, οἱ τὸ φῶς τῆς

(*) Α΄ Κορινθ. 1,24.
(**) Αὐτόθι.
(***) Α΄ Κορινθ. 2,16.
(****) Πραξ. 17,23.
(*****) Αὐτόθι.
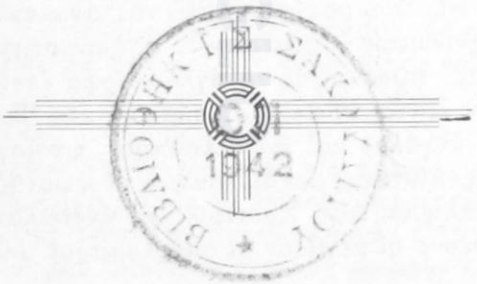
θείας γνώσεως παμφανῶς δᾳδουχήσαντες. Τότε ἀνέλαμψαν οἱ σοφοὶ Ποιμένες καὶ Διδάσκαλοι, τότε οἱ ὑπέρμαχοι Ἀπολογηταί, οἱ βαθεῖς Ἑρμηνευταί, οἱ ἀκριβεῖς Ἐξηγηταί, οἱ σεμνοὶ ἱεράρχαι, οἱ καλλίνικοι μάρτυρες, οἱ μακάριοι ὅσιοι. Τότε τῆς πίστεως οἱ πύργοι οἱ ἀσάλευτοι, οἱ ἀείρροοι ποταμοὶ τοῦ πνεύματος, τῆς Ἐκκλησίας τὰ μεγάλα προπύργια. Τότε οἱ Κλήμεντες, οἱ Ὠριγένεις, οἱ Ἱππόλυτοι, οἱ Εὐσέβιοι, οἱ Ἰουστίνοι, οἱ Μεθόδιοι. Ὅταν ἡ θύραθεν καὶ ἡ ἔσω σοφία συνήντησαν καὶ ἀνεγνώρισαν ἀλλήλας, τότε ἐξήστραψαν αἱ ἀκτῖνες αἱ χρυσαυγίζουσαι τοῦ πνεύματος· τῆς σοφίας οἱ βυθοὶ οἱ ἀπύθμενες, οἱ σοφοὶ Διδάσκαλοι τῆς κτίσεως· τότε οἱ Διονύσιοι τοῦ Ἀρείου Πάγου, οἱ Ἀθηναγόραι, οἱ Κοδράτοι, οἱ Πολύκαρποι, οἱ Εἰρηναῖοι· τότε οἱ τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον κηρύξαντες Ἀθανάσιοι, τότε οἱ Κύριλλοι, τότε οἱ Τρεῖς Μέγιστοι φωστῆρες τῆς Τρισηλίου Θεότητος, οἱ μελίρρυτοι ποταμοὶ τῆς σοφίας οἱ τὴν κτίσιν πᾶσαν νάμασι καταρδεύσαντες, Βασίλειος ὁ Μέγας ὁ φωστὴρ τῆς Ἐκκλησίας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ νοῦς ὁ οὐράνιος, τότε Ἰωάννης ὁ Πάγχρυσος, ὁ τῆς μετανοίας κῆρυξ διαπρύσιος.